

जलसुरक्षा

इयत्ता दहावी

शासन निर्णय क्रमांक : अभ्यास - २११६ (प्र.क्र.४३/१६) एसडी-४ दिनांक २५.०४.२०१६ अन्वये स्थापन करण्यात आलेल्या
समन्वय समितीच्या दिनांक २९.६.२०२१ रोजीच्या बैठकीमध्ये हे पाठ्यपुस्तक सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षापासून
निर्धारित करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

जलसुरक्षा

इयत्ता दहावी

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे

N4G5E6

आपल्या स्मार्टफोनवरील DIKSHA APP द्वारे पाठ्यपुस्तकाच्या पहिल्या पृष्ठावरील Q. R. Code द्वारे डिजिटल पाठ्यपुस्तक व पाठासंबंधित अध्ययन अध्यापनासाठी उपयुक्त दृक्-श्राव्य साहित्य उपलब्ध होईल.

प्रथमावृत्ती : 2021

© महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे 411 004.

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळाकडे या पुस्तकाचे सर्व हक्क राहतील. या पुस्तकातील कोणताही भाग संचालक, महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ यांच्या लेखी परवानगीशिवाय उद्धृत करता येणार नाही.

विषय समिती :

श्री. चंद्रकांत दळवी, अध्यक्ष
श्री. पोपटराव पवार
श्री. सुरेश खानापूरकर
डॉ. दत्ता देशकर
श्री. उपेंद्र धोंडे
डॉ. उमेश मुंडल्ये
डॉ. दि. मा. मोरे
श्री. रुपेश दिनकर ठाकूर
श्री. शितलकुमार सोपानराव भोंग
डॉ. मंजुषा मोरे
डॉ. प्राची राहुल चौधरी
डॉ. इरफान अजिज इनामदार
डॉ. नंदा संतोष हरम
श्री. विकास गुणवंतराव जाधव
श्री. राजीव अरुण पाटोळे, सदस्य सचिव

विषय अभ्यास गट :

श्री . प्रमोद बळीराम जाधव
श्री . सुधीर आप्पया आमनगी
श्री. दयाशंकर विष्णू वैद्य
श्री. दिलिप विष्णू धनावडे
श्री. प्रशांत पंडीतराव कोळसे
श्री. गजानन नागोजीराव मानकर
डॉ. शेख मोहम्मद वाकिओद्दीन एच.
श्री. सिराज अन्वर मोहम्मद मिरान
श्री. सचिन शंकर जाधव

मुखपृष्ठ व सजावट :

श्री. विवेकानंद शिवशंकर पाटील

अक्षरजुळणी :

मुद्रा विभाग, पाठ्यपुस्तक मंडळ, पुणे.

संयोजक :

श्री. राजीव अरुण पाटोळे

डॉ. प्रवीण सुभाषराव मोहिते

प्र. विशेषाधिकारी, शास्त्र, पाठ्यपुस्तक मंडळ, पुणे.

कागद :

70 जी.एस.एम. क्रिमवोव्ह

मुद्रणादेश :

N/PB/2021-22/25,000

मुद्रक :

M/s. SHREE PRINTERS, PUNE

निर्मिती :

श्री. सच्चितानंद आफळे

मुख्य निर्मिती अधिकारी

श्री. सचिन मेहता

निर्मिती अधिकारी

श्री. नितीन वाणी

सहायक निर्मिती अधिकारी

प्रकाशक :

श्री. विवेक उत्तम गोसावी

नियंत्रक

पाठ्यपुस्तक निर्मिती मंडळ,

प्रभादेवी, मुंबई-25.

DISCLAIMER Note : All attempts have been made to contact copy righters © but we have not heard from them. We will be pleased to acknowledge the copy right holder (s) in our next edition if we learn from them.

भारताचे संविधान

उद्देशिका

आम्ही, भारताचे लोक, भारताचे एक सार्वभौम
समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही गणराज्य घडविण्याचा
व त्याच्या सर्व नागरिकांस:

सामाजिक, आर्थिक व राजनैतिक न्याय;
विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा
व उपासना यांचे स्वातंत्र्य;
दर्जाची व संधीची समानता;

निश्चितपणे प्राप्त करून देण्याचा

आणि त्या सर्वांमध्ये व्यक्तीची प्रतिष्ठा

व राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता

यांचे आश्वासन देणारी बंधुता

प्रवर्धित करण्याचा संकल्पपूर्वक निर्धार करून;

आमच्या संविधानसभेत

आज दिनांक सव्वीस नोव्हेंबर, १९४९ रोजी

याद्वारे हे संविधान अंगीकृत आणि अधिनियमित

करून स्वतःप्रत अर्पण करित आहोत.

राष्ट्रगीत

जनगणमन-अधिनायक जय हे
भारत-भाग्यविधाता ।
पंजाब, सिंधु, गुजरात, मराठा,
द्राविड, उत्कल, बंग,
विंध्य, हिमाचल, यमुना, गंगा,
उच्छल जलधितरंग,
तव शुभ नामे जागे, तव शुभ आशिस मागे,
गाहे तव जयगाथा,
जनगण मंगलदायक जय हे,
भारत-भाग्यविधाता ।
जय हे, जय हे, जय हे,
जय जय जय, जय हे ॥

प्रतिज्ञा

भारत माझा देश आहे. सारे भारतीय
माझे बांधव आहेत.

माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे. माझ्या
देशातल्या समृद्ध आणि विविधतेने नटलेल्या
परंपरांचा मला अभिमान आहे. त्या परंपरांचा
पाईक होण्याची पात्रता माझ्या अंगी यावी म्हणून
मी सदैव प्रयत्न करीन.

मी माझ्या पालकांचा, गुरुजनांचा आणि
वडीलधाऱ्या माणसांचा मान ठेवीन आणि
प्रत्येकाशी सौजन्याने वागेन.

माझा देश आणि माझे देशबांधव यांच्याशी
निष्ठा राखण्याची मी प्रतिज्ञा करित आहे. त्यांचे
कल्याण आणि त्यांची समृद्धी ह्यांतच माझे
सौख्य सामावले आहे.

प्रस्तावना

विद्यार्थी मित्रांनो,

इयत्ता दहावीच्या वर्गात तुम्हां सर्वांचे स्वागत आहे. राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा 2005, राज्य अभ्यासक्रम आराखडा 2010, राज्य माध्यमिक शिक्षण अभ्यासक्रम 2012 आणि पुनर्रचित माध्यमिक शिक्षण अभ्यासक्रम 2016 नुसार तुम्ही विविध विषयांचे अध्ययन करत आहात. माध्यमिक शिक्षण पुनर्रचित अभ्यासक्रमानुसार शासन निर्णय क्र. संकीर्ण 2019/ प्र.क्र. (243/19) एसडी 4 दिनांक 8 ऑगस्ट 2019 नुसार माध्यमिक शिक्षण स्तरासाठी जलसुरक्षा हा अनिवार्य श्रेणी विषय सन 2021-22 या शालेय वर्षापासून निर्धारित करण्यात आला आहे. जलसुरक्षा ह्या विषयाचे इयत्ता दहावीचे पाठ्यपुस्तक तुमच्या हाती देताना आम्हांला विशेष आनंद होत आहे. प्राथमिक स्तरापासून ते आतापर्यंत विविध विषयांच्या अध्ययनातून तुमच्या व्यक्तिमत्त्वामध्ये विविध क्षमतांचा विकास झालेला आहे.

तुम्हां सर्वांना माहीतच आहे की सभोवताली, पर्यावरणामध्ये विविध प्रकारच्या समस्या निर्माण झालेल्या आहेत. त्या विविध घटकांवर आधारित आहेत. शालेय स्तरावर विद्यार्थ्यांनी या समस्यांचा अभ्यास करून त्यावर उपाययोजना सुचविणे व त्यादृष्टीने वर्तन करणे हा मुख्य उद्देशसुद्धा अभ्यासक्रमाने निश्चित केलेला आहे. तोच उद्देश समोर ठेवून जलसुरक्षा या विषयाची मांडणी करण्यात आलेली आहे. जलसुरक्षा या विषयाचे अध्ययन करताना तुम्हांला तुमच्या आजूबाजूची परिस्थिती, संबंधित घटक यांचे काळजीपूर्वक निरीक्षण करावे लागेल. या विषयातील विविध संकल्पना, संबोध, तत्त्वे, सिद्धान्त समजून घ्या व त्यांची दैनंदिन व्यवहाराशी सांगड घाला. जलशिक्षण, जलसंधारण, जलव्यवस्थापन व जलगुणवत्ता या प्रमुख घटकांचा समावेश या विषयामध्ये करण्यात आला आहे. जलसुरक्षा विषयाची मांडणी करताना पाठ्यपुस्तक जाणीवपूर्वक माहिती व कृतीवर आधारित असे तयार करण्यात आलेले आहे. विषयाच्या संपूर्ण माहितीचे उपयोजन तुम्हांला उपक्रम व प्रकल्पांच्या माध्यमातून करावयाचे आहे.

जलसुरक्षा या पाठ्यपुस्तकाचा मूळ हेतू हा आपल्या दैनंदिन जीवनाशी निगडित असलेले जलसुरक्षाविषयक ज्ञान आणि त्याचे उपयोजन समजून घ्या व इतरांना समजावा हा आहे. पाठ्यपुस्तकामध्ये विविध संकल्पना, संबोध हे आकृती, कृतींच्या माध्यमातून स्पष्ट करून सांगितल्या आहेत. सोबत स्वाध्यायही दिलेले आहेत. विषय व्यवस्थित समजण्यासाठी या सर्व कृती, प्रयोग तुम्ही स्वतः करून पहा. विविध कृती तसेच प्रयोग करत असताना तुमच्या शिक्षकांची, पालकांची आणि वर्गातील सहकाऱ्यांची मदत घ्या. अध्ययन केलेल्या ज्ञानाचा सहसंबंध तुमच्या दैनंदिन जीवनाशी जोडा.

आजच्या तंत्रज्ञानाच्या वेगवान युगात संगणक, स्मार्टफोन हे तर तुमच्या परिचयाचे आहेत. त्यामुळे जलसुरक्षा या पाठ्यपुस्तकातून अध्ययन करताना माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या साधनांचा सुयोग्य वापर करा. कृती व प्रयोग करताना विविध उपकरणे, महत्त्वाचे साहित्य हाताळताना काळजी घ्या व इतरांनाही काळजी घ्यायला सांगा. कृती, निरीक्षणे करताना पर्यावरण संवर्धनाचाही प्रयत्न करा. वनस्पती, प्राणी यांना इजा, त्यांची हानी होणार नाही याची काळजी घ्या. हे पाठ्यपुस्तक वाचताना, अभ्यासताना आणि समजून घेताना तुम्हांला त्यातील आवडलेला भाग तसेच अभ्यास करताना येणाऱ्या अडचणी, पडणारे प्रश्न आम्हांला जरूर कळवा.

तुम्हांला तुमच्या शैक्षणिक प्रगतीसाठी हार्दिक शुभेच्छा.

(दिनकर पाटील)

संचालक

पुणे

दिनांक : 04/06/2021

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व
अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे

भारताचे संविधान

भाग 4 क

नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये

अनुच्छेद 51 क

मूलभूत कर्तव्ये – प्रत्येक भारतीय नागरिकाचे हे कर्तव्य असेल की त्याने –

- (क) प्रत्येक नागरिकाने संविधानाचे पालन करावे. संविधानातील आदर्शांचा, राष्ट्रध्वज व राष्ट्रगीताचा आदर करावा.
- (ख) स्वातंत्र्याच्या चळवळीला प्रेरणा देणाऱ्या आदर्शांचे पालन करावे.
- (ग) देशाचे सार्वभौमत्व, एकता व अखंडत्व सुरक्षित ठेवण्यासाठी प्रयत्नशील असावे.
- (घ) आपल्या देशाचे रक्षण करावे, देशाची सेवा करावी.
- (ङ) सर्व प्रकारचे भेद विसरून एकोपा वाढवावा व बंधुत्वाची भावना जोपासावी. स्त्रियांच्या प्रतिष्ठेला कमीपणा आणतील अशा प्रथांचा त्याग करावा.
- (च) आपल्या संमिश्र संस्कृतीच्या वारशाचे जतन करावे.
- (छ) नैसर्गिक पर्यावरणाचे जतन करावे. सजीव प्राण्यांबद्दल दयाबुद्धी बाळगावी.
- (ज) वैज्ञानिक दृष्टी, मानवतावाद आणि जिज्ञासू वृत्ती अंगी बाळगावी.
- (झ) सार्वजनिक मालमत्तेचे जतन करावे. हिंसेचा त्याग करावा.
- (ञ) देशाची उत्तरोत्तर प्रगती होण्यासाठी व्यक्तिगत व सामूहिक कार्यात उच्चत्वाची पातळी गाठण्याचा प्रयत्न करावा.
- (ट) 6 ते 14 वयोगटांतील आपल्या पाल्यांना पालकांनी शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध करून द्याव्यात.

इयत्ता 10 वी जलसुरक्षा : क्षमता विधाने

घटक	क्षमता विधाने
जलशिक्षण	- पर्यावरण आणि परिसंस्था यांमधील संबंध स्पष्ट करता येणे. - पर्यावरणाचे प्रकार सांगता येणे. - परिसंस्थांचे प्रकार सांगता येणे. - परिसंस्थावर मानवी हस्तक्षेपाचा झालेला परिणाम सांगता येणे. - पर्यावरण, परिसंस्था यांचा पाण्याशी असणारा सहसंबंध स्पष्ट करता येणे. - परिसंस्था जतन तसेच परिसंस्थेसाठी पाण्याचा योग्य वापर करता येणे. - जलसंस्कृती स्पष्ट करून त्याचे महत्त्व सांगता येणे. - जलव्यवस्थापन संदर्भात ऐतिहासिक नोंदींची, व्यवस्थेची माहिती घेऊन ती इतरांना सांगता येणे. - जलसंस्कृती जपणुकीसाठी उपाययोजना करता येणे. - जलव्यवस्थापन संदर्भात पूर्वीच्या काळी करण्यात आलेल्या उपाययोजनांची माहिती घेऊन त्या टिकविण्यासाठी प्रयत्न करणे. - पर्जन्यमापकाची रचना स्पष्ट करता येणे. - पर्जन्यमापक बनवून त्या आधारे पर्जन्यमान नोंदविता येणे. - बाष्पीभवन, भूपृष्ठ प्रवाह मापन, झिरपा मापन इत्यादीसाठी असलेल्या विविध उपकरणांची माहिती सांगता येणे. - पाणी मोजमापाविषयी असणाऱ्या विविध संकल्पना स्पष्ट करता येणे. - भूपृष्ठजलसाठा मोजमापाच्या पद्धती स्पष्ट करता येणे.

जलसंधारण	1. जल आराखडा संकल्पना स्पष्ट करता येणे. 2. जल आराखडा तयार करण्याचे टप्पे स्पष्ट करता येणे व जल आराखडा प्रत्यक्ष तयार करता येणे. 3. पाण्याचा ताळेबंद म्हणजे काय हे स्पष्ट करून पाण्याची गरज व पाण्याची एकूण उपलब्धता मांडता येणे. 4. जल आराखड्यासाठी नकाशाचे (Toposheet) महत्त्व स्पष्ट करता येणे. 5. आमसभा, ग्रामसभा यांचे जल आराखडा तयार करणेसाठीचे महत्त्व सांगता येणे. 6. गावशिवार फेरीमध्ये सहभाग घेऊन जल आराखडा आणि माहिती संकलन करता येण्यासंदर्भात विविध प्रक्रिया स्पष्ट करता येणे. 7. लोकसहभागाचे जलसंधारणातील महत्त्व स्पष्ट करता येणे. 8. लोकसहभागातून पूर्ण करण्यात आलेल्या विविध कामांची पाहणी करून त्या आधारे अनुमान व निष्कर्ष मांडता येणे. 9. लोकसहभागातून जलसंधारण करणेसाठी प्रक्रिया/टप्पे मांडता येणे. 10. लोकसहभागाच्या उदाहरणांचा अभ्यास करून विविध जलतज्ज्ञांच्या मुलाखती घेता येणे. 11. लोकसहभागाची उद्दिष्टे स्पष्ट करता येणे. 12. परिसरामध्ये एखादे जलसंधारणाचे काम पूर्ण करण्यासाठी कामकाजाचा आराखडा तयार करता येणे. 13. जलसंधारणासाठी लोकसहभाग वाढविण्यासाठी प्रयत्न करता येणे. 14. लोकसहभाग व जलसंधारण याचा सहसंबंध स्पष्ट करता येणे. 15. पाणलोट क्षेत्र विकास कार्यक्रम स्पष्ट करता येणे व पाणलोट क्षेत्र विकासाच्या विविध पद्धती स्पष्ट करता येणे. 16. शेती मशागतीद्वारे पाणलोट क्षेत्र विकास कसा साधता येतो हे स्पष्ट करता येणे. 17. पाणलोट क्षेत्र विकासासाठी विविध शेतकऱ्यांना मार्गदर्शन देता येणे. 18. पाणलोट क्षेत्रामध्ये निर्माण झालेल्या विविध पाणी समस्यांवर उपाय सुचविता येणे.
जलव्यवस्थापन	1. महाराष्ट्र राज्याची पर्जन्यस्थिती स्पष्ट करता येणे. 2. महाराष्ट्रातील जल उपलब्धता व होणारा पाणी वापर यांचा सहसंबंध स्पष्ट करता येणे. 3. महाराष्ट्रापुढे असणारी जल आव्हाने ओळखून त्यांवर उपाय सुचविता येणे. 4. जलप्रदूषण ही प्रमुख समस्या का आहे ते सांगता येणे. 5. परिसरामध्ये जल आव्हानांवर करण्यात आलेल्या उपाययोजना पाहून त्या आधारे जाणीव जागृती करता येणे. 6. जलसिंचन म्हणजे काय ते स्पष्ट करता येणे. 7. जलसिंचनाच्या पारंपरिक/ऐतिहासिक पद्धती स्पष्ट करता येणे. 8. जलसिंचनाच्या आधुनिक पद्धतींची माहिती इतरांना देता येणे. 9. जलसिंचनाच्या प्रभावी आणि उपयुक्त पद्धतीद्वारे जाणीव जागृती करता येणे. 10. जलसिंचनाच्या विविध पद्धतींची तुलना करता येणे. 11. जलव्यवस्थापन संदर्भात असलेले विविध कायदे आणि नियम यांची माहिती घेता येणे व ती इतरांना सांगता येणे. 12. जल कायदे अथवा नियम यांची गरज स्पष्ट करता येणे. 13. महाराष्ट्राची जलनीती अभ्यासून त्या आधारे स्वतःचे मत मांडता येणे.
जलगुणवत्ता	1. पाण्याचा गढूळपणा म्हणजे काय ते स्पष्ट करता येणे. 2. पाण्याचा गढूळपणा/गढूळपणाची पातळी मोजण्यासाठी प्रयोग करून निष्कर्ष व अनुमान मांडता येणे. 3. जलशुद्धीकरणाचे टप्पे सविस्तर स्पष्ट करता येणे. 4. घरगुती जलशुद्धीकरण उपकरणांचा अभ्यास करून त्यांची कार्यपद्धती व महत्त्व स्पष्ट करता येणे. 5. पिण्याचे पाणी आणि नदीचे वाहते पाणी यांची तुलना करून विविध मुद्दे स्पष्ट करता येणे. 6. अर्थ ओव्हरशूट डे - संकल्पना स्पष्ट करता येणे. 7. पाणी दूषित करणाऱ्या दैनंदिन व्यवहारातील विविध घटनांमुळे होणारी दूषितीकरण प्रक्रिया स्पष्ट करता येणे. 8. पाणी दूषित होऊ नये यासाठी आदर्श जीवनपद्धती कशी असते ते स्पष्ट करता येणे. 9. सांडपाणी पुनर्वापरातून पाणी बचत कशी होते ते स्पष्ट करता येणे. 10. भूगर्भातील खारे पाणी ही संकल्पना सांगता येणे. 11. भूगर्भातील खारे पाणी पुनर्वापर तसेच समुद्राचे खारे पाणी गोडे करून वापरण या संकल्पना स्पष्ट करता येणे. 12. खाऱ्या पाण्याच्या नियोजन व पुनर्वापर संदर्भात विविध माहिती संग्रह करता येणे.

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	घटक	प्रकरण	पृष्ठ क्र.
1	जलशिक्षण	1. पर्यावरण आणि परिसंस्था	1-5
		2. जलजिज्ञासेचा सांस्कृतिक वारसा	6-13
		3. पाण्याचे मोजमाप	14-17
2	जलसंधारण	1. जल आराखडा	18-22
		2. पाणलोट क्षेत्र विकास	23-29
		3. जलसंधारण व लोकसहभाग	30-37
3	जलव्यवस्थापन	1. महाराष्ट्र जलस्थिती आणि जल आढ्याने	38-44
		2. जलसिंचन	45-49
		3. जलकायदे आणि नियम	50-56
4	जलगुणवत्ता	1. जलशुद्धीकरण आणि सांडपाणी व्यवस्थापन	57-62
		2. पर्यावरणीय जीवनपद्धती	63-70
		3. भूगर्भातील खान्या पाण्याचे नियोजन	71-74

शिक्षक व विद्यार्थ्यांसाठी

इयत्ता दहावी जलसुरक्षा या विषयाच्या माध्यमातून दैनंदिन जीवनामध्ये आवश्यक अशा माहितीची ओळख करून दिलेली आहे. आपल्या सभोवताली असणारी विविध प्रकारची परिस्थिती, काही महत्त्वाच्या समस्या व त्यांच्या दैनंदिन जीवनावर विपरीत परिणाम होऊ नये यासाठी करावयाच्या उपाययोजना या संदर्भाने जाणीव निर्माण करणे आणि त्यातून सकारात्मक दृष्टिकोन विकसित करण्याचा प्रयत्न करण्यात आलेला आहे. व्यक्तिमत्त्वातील शोधक वृत्ती, कार्यक्षमता व नेतृत्व करण्याची भावना या सर्वांच्या विकासासाठी प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. जलसुरक्षा विषयाचे अध्ययन आणि अध्यापन करताना विषयातील माहिती फक्त जाणून घेणे हा उद्देश न ठेवता निरीक्षणाच्या, तुलनेच्या माध्यमातून तर्क लावणे, अनुमान करणे आणि त्या आधारे निष्कर्ष मांडणी करणे या पायऱ्यांचा वापर करावा लागणार आहे. हा विषय समजून घेताना व इतरांना समजावताना देण्यात आलेल्या कृती करून, त्यांचा स्वतः अनुभव घेऊन व मिळालेल्या माहितीचे योग्य उपयोजन करणे आवश्यक आहे. विषयाची मांडणी करत असताना जलसुरक्षा या मुख्य विषयामध्ये जलशिक्षण, जलसंधारण, जलव्यवस्थापन आणि जलगुणवत्ता या मुख्य घटकांचा अंतर्भाव करण्यात आलेला आहे. त्यानुसार प्रत्येक घटकाच्या अंतर्गत विविध प्रकरणांची मांडणी करत असताना विविध आकृत्या, छायाचित्रे, कृती, प्रयोग यांनी युक्त अशी करण्यात आली आहेत. विचारप्रक्रियेला चालना मिळावी यासाठी चर्चा करा, निरीक्षण करा, सांगा पाहू तर जादाच्या महत्त्वपूर्ण माहितीसाठी माहीत आहे का तुम्हांला हे शीर्षक देण्यात आले आहे. या विषयाच्या माध्यमातून आपल्या सभोवताली आढळून येणाऱ्या किंबहुना आपल्याला व्यक्तीशः जाणवणाऱ्या पाणी संकट, पाणी टंचाई अशा अनेक समस्यांवर आपली भूमिका, कृती व वर्तन समाजोपयोगी असे करायचे आहे. त्यातून स्वतःला व समाजाला घडविण्यासाठी मदत करायची आहे.